

BIJLAGE I Overzicht van stakingen en uitsluitingen. 1894-1907

In deze bijlage geef ik een chronologisch overzicht van de mij bekende stakingen en uitsluitingen van 1894 tot en met 1907. De stakingen voor 1894 heb ik niet opgenomen.

De stakingen zijn genummerd van 1 tot en met 44. De letters betekenen het volgende:

- a. plaats en datum van staking
- b. het aantal betrokken personen
- c. de gestelde eisen
- d. verloop en einde
- e. bron

1.
 - a. Amsterdam; 25 en 26 november 1894
 - b. vrijwel algemene staking; 1300 mensen
 - c. loonsverhoging: fl. 2,50 (bank- en deegwerkers),
fl. 2,= (halfwas)
fl. 1,50 (jongmaatjes), overwerk 30 cent.
arbeidsduur: 12 uur per dag; zaterdag 18 uur.
afschaffing van het werken in de kost
eerbiediging van de zondagsrust.
 - d. Na mislukte poging tot overleg met patroonsvereniging 'de Voorzorg' op 14 november, trokken de bakkersgezellen in demonstratieve optocht van d'Geelvinck naar het Museumplein.
Op 25 november waren 1000 mensen aanwezig in beide zalen van het Paleis voor Volksvlijt. Onder laaiende geestdrift werd besloten tot werkstaking.
's Avonds kwam men voor appèl in d'Geelvinck bijeen. Een comité leidt de staking. Stakers, die in de kost werkten, overnachtten in d'Geelvinck. 's Nachts gingen de gezellen op patrouille om werkwilligen te overtuigen. Dat lukte goed. Bij een winkel waar 2 maffers werkten werden ruiten ingegooid.
De volgende dag was er veel woeling in de stad. Bakkerskarren werden in het water geduwd en er werd brood uitgedeeld. 's Middags werden troepen opgeroepen, terwijl in de nacht ervoor politie enkele bedrijven bewaakte. 's Middags werden alle eisen en de eis 'geen slachtoffers' ingewilligd. 's Avonds gingen allen weer aan het werk.
 - e. 'Recht voor Allen', 27/28-11-1894
2.
 - a. Haarlem; 6 december 1894
 - b. onbekend
 - c. zelfde als in Amsterdam twee weken daarvoor (zie 1)
 - d. eind november hielden de gezellen een vergadering met eis als verhoging van loon, en afschaffing van zondagsarbeid. Onderhandelingen werden geopend. Een 'algemene vereniging' werd opgericht. Op zondag 2 december mislukten de onderhandelingen. Op donderdag 6 december besloot iedereen te staken. De staking lukte niet geheel.
Enkele patroons gaven toe.
 - e. Recht voor Allen, 1/2-12-1894; 8/9-12-1894

3.
 - a. Den Haag; 16 december 1894
 - b. 40 of meer
 - c. arbeidsduur 72 uur per week
afschaffing van het werken op zondag
 - d. op donderdag 13 december werden de bovenstaande eisen gesteld en bij niet-inwilliging zou op zondag 16 december gestaakt worden. Zondagmorgen besloten de gezellen tot staking over te gaan. Bij de Haagsche Brood- en Meelfabriek werden de eisen gedeeltelijk ingewilligd.
 - e. Recht voor Allen, 15/16-12-1894
Bakkersbode, 17-9-1900
Vliegen, Dageraad II, pg. 419
4.
 - a. Rotterdam; december 1894
 - b. onbekend
 - c. onbekend
 - d. Vliegen, Dageraad II, pg. 419
5.
 - a. Amsterdam; 30 december 1894
 - b. ongeveer 100 mensen
 - c. terugname van uitgesloten bij 7 grote bedrijven.
 - d. Zeven patrooms verbraken de beloften van november 1894, ontsloegen de arbeiders en namen mensen uit de provincie aan. Bij 'De Haan', 'De Leeuw' en 'Wed. de Jonge' vonden stakingen plaats. Dinsdag de 1e januari waren alle 3 bedrijven draaiende. De staking was mislukt door onderkruipers, die mede door Brants, de voorzitter van de christelijke vereniging, aangevoerd werden.
 - e. Recht voor Allen, 29/30-12-1894; 3/4-1-1895
Bakkersbode, 15-9-1899
6.
 - a. Middelburg; oktober 1895
 - b. 5 mensen
 - c. Intrekking van ontslag
 - d. Vijf gezellen van de broodfabriek hadden brood gebakken van deeg, dat anders verbrand zou worden. Eén van de vijf werd ontslagen; de andere vier staakten daarop. Staking mislukt. Waarschijnlijk 1 slachtoffer. Degene die ontslagen werd was sekretaris van een gezellenvereniging.
 - e. Bakkersbode, 15-10-1895
Goudsmit, Gedenkboek, bij 25-jarig bestaan van de bond.
7.
 - a. Rotterdam; voorjaar 1896
 - b. 2 à 300 mensen
 - c. looneisen
 - d. In verband met de algemene werkstaking in de haven, zetten ook bakkersgezellen een loonbeweging op. Deze liep uit op een staking, die verloren werd. Als gevolg daarvan ging de afdeling van de bond op 7 juni ten gronde.
 - e. Smits, pg. 245

8. a. Den Haag; begin september 1896
b. 30 à 40 mensen
c. ontslag van een medewerkman, die 'verraad' had gepleegd.
d. Bij de coöperatie 'de Volharding' brak op een middag een staking uit, die na het ontslag van de 'verrader' opgeheven werd.
e. Bakkersbode, 15-9-1896
9. a. Den Haag; juni 1897
b. onbekend
c. ontslag van een meesterknecht uit Amsterdam; wederom invoering van de zondagsrust.
d. Directeur Eussen van de Brood- en Meelfabriek wilde de verkregen rechten terugdraaien. Na staking moest hij toegeven.
e. Bakkersbode, 15-6-1897; 17-9-1900
10. a. Den Haag; 6 november 1897
b. 80 mensen
c. geen nachtarbeid ná 17-1-1898, voor geheel Den Haag. het weer in dienst nemen van alle uitgeslotenen
d. Op 3 oktober wordt besloten geen nachtarbeid na 17 januari te leveren, nadat patroons niet genegen waren overleg te plegen. Op de Brood- en Meelfabriek komt het tot een uitbarsting.
Op zaterdag 30 oktober belegde de directeur een vergadering met zijn personeel om de problemen door te spreken. Tijdens deze vergadering lekte het uit dat Eussen bezig is onderkruipers te werven. Op zaterdag 6 november werd het voltallige personeel, 80 man, ontslagen en hun plaats ingenomen door onderkruipers. Van de uitgeslotenen werden 20 man weer in dienst genomen. Op het einde van november was de strijd totaal verloren.
e. Bakkersbode, 1-11-1897; 15-11-1897; 1-12-1897; 15-12-1897.
11. a. Den Haag, eind november 1897
b. 20 mensen
c. Intrekking ontslag van een gezelschap.
d. Een looper van 'Leusvelt-Nicola' praatte met zijn klantjes over de komende afschaffing van nachtarbeid. Na zijn ontslag staakten 20 man direkt. Allen werden direkt ontslagen; om de hoek stonden 45 onderkruipers te wachten. Staking mislukte volledig. Vijf traden weer in dienst.
e. Bakkersbode, 1-12-1897
12. a. Amsterdam; januari 1899
b. onbekend
c. Intrekking van ontslag
d. Een looper van de coöperatie 'Vooruit' werd ontslagen, omdat hij 's morgens meer brood dan 's avonds uitdeelde. Bakkers moesten daardoor 's nachts harder werken.
De staking had succes; het ontslag werd ingetrokken. De looper zal zijn leven verbeteren.
e. Bakkersbode, 15-1-1899

13. a. Amsterdam; 8-4-1899
b. 1 man
c. ontslag van noodhulp.
d. een bakkerij werd overgenomen door een slecht bekend staande patroon. Deze werft een noodhulp om een vaste gezelschap uit de bakkerij te weren. Een gezelschap, die het te weten komt, gaat in staking. Overleg met afdelingsbestuur. Van de twee 'nieuwe' noodhulpen ging er 1 mee in staking.
De staking werd gewonnen; de patroon gaf schriftelijk toe. Van het meest nabije verhuurkantoor van E. v.d. Bosch, Dijkstraat, werden geen noodhulpen gezonden.
e. Bakkersbode, 15-4-1899; 1-5-1899
14. a. Amsterdam; augustus 1899
b. 3 mensen
c. loonsverhoging; opheffing van het 'in de kost' werken.
d. Bij patroon Laan werkten 3 gezellen met lange werktijden en laag loon. Op een maandagmorgen legden ze het werk neer. De patroon weigerde echter de eisen in te willigen en werfde onderkruipers. De hulp van de bondsafdeling werd ingeroepen. Deze liet posten voor de winkel met pamfletten om het publiek aan te moedigen daar niet te kopen.
Na een week was het duidelijk dat de actie en staking mislukt was.
e. Bakkersbode, 1-9-1899; 3-10-1899.
15. a. Amsterdam; 8 april 1900
b. ongeveer 500 mensen
c. looneisen van fl. 15,== voor een arbeider; fl. 10,- aankomende gezellen, arbeidsduur: 72 uur dag- en 67 uur nachtarbeit.
d. Als gevolg van een loonbeweging werden op 11 maart de bovenstaande eisen geformuleerd. Ondanks dat de patroonsvereniging 'de Voorzorg' tot een compromis bereid was (fl. 13,-) en 44 patroons met 330 gezellen al het kontrakt getekend hadden, werd op 8 april de staking uitgeroepen.
's Dinsdags werd de staking opgeheven; deze was al verlopen en veel patroons hadden toch kunnen bakken.
e. Bakkersbode, 17-4-1900
16. a. Rotterdam; 15 juli 1900
b. ongeveer 300 mensen
c. geen arbeid op zondag
arbeidsduur 70 uur
arbeidsloon 20 cent per uur; overwerk 23 cent.
d. De eisen werden verworpen door de patroons.
Op 15 juli besloot men met 355 tegen 77 te gaan staken, nadat ook nog gebleken was dat vele bakkers voor onderkruipers bij de bootwerkersstaking brood leverden.
Twee dagen later was de staking volledig verloren.
e. Bakkersbode, 6-8-1900

17. a. Amsterdam, september 1900
b. minder dan 5 mensen
c. intrekking ontslag van gezelschap
d. Uit wraak zette patroon Werkendam een bondslid op straat. Een bemiddelingspoging van het afdelingsbestuur mislukte, de staking werd afkondigd. Ook werd getracht de broodverkoop te hinderen.
Staking werd gewonnen; alle eisen werden ingewilligd. De meesterknecht, die doorwerkte tijdens de staking, kreeg zijn ontslag.
e. Bakkersbode, 17-9-1900
18. a. Amsterdam; oktober 1900
b. 2 mensen
c. verhoging loon
d. Het afdelingsbestuur van de bond kondigde de staking af bij een patroon vanwege de lage lonen. Alle gezellen (twee) staakten; tegelijkertijd werd gepost en met de broodkarren meegelopen.
Na vijf dagen gaf de patroon toe. Wegens te weinig debiet werd één gezelschap met fl. 25,- ontslagen.
e. Bakkersbode, 5-11-1900
19. a. Amsterdam. 8 januari 1902
b. ongeveer 20 mensen
c. geen slechte arbeidskontrakten onderkruipers eruit
d. Drie broodbezorgers weigerden om 6 uur 's morgens een slecht arbeidskontraakt bij maatschappij 'de Vereeniging', dir. Kollen, te tekenen. Deze mensen kregen hun ontslag. Het voltallige personeel staakte mee. Na overleg met besturen van de bondsafdeling en 'Nieuw Leven' en de nachtploeg, werd om 12 uur de staking definitief afgekondigd.
's Avonds om 7 uur gaf Kollen toe.
e. Bakkersbode, 21-1-1902
20. a. Haarlem, juni 1902
b. 15 mensen
c. intrekking van een boete
d. Een looper werd een boete opgelegd; na een halve dag staking werd de boete ingetrokken
e. Correspondentieblad van het 'Haarlemsch Arbeiders-Secretariaat'.
21. a. Amsterdam; 27 juli
b. ongeveer 30 mensen
c. herinvoering oude arbeidsregeling
d. Op zondag 27 juli verplaatste de directie de begintijd van 12 naar 4 uur 's middags. Twee gezellen kwamen op die zondag om 12 uur aan. Er werd hen gezegd dat ze om 4 uur terug konden komen. Zij wilden eerst met de andere arbeiders overleggen. Dit werd geweigerd en de werkplaats werd gesloten.
Na dagenlang vergaderen besloten de partijen in de maand augustus om 4 uur 's middags te beginnen (dat betekent dat de meeste arbeiders 's nachts werkten); en in september weer als vroeger te werken.
e. Bakkersbode, 9-8-1902; 6-9-1902

22. a. Amsterdam; 3 augustus 1902
b. 9 mensen
c. intrekking ontslag
loonsverhoging
d. Door reorganisatie werd de Zoete, een bondslid, ontslagen. Deze wendde zich tot het afdelingsbestuur. Op een huishoudelijke vergadering besloten de leden tot staking.
Na anderhalve week gaf de patroon toe. Alle arbeiders stakten mee, nl. 7 jongens, 1 halfwas en 1 volwassene.
e. Bakkersbode, 16-8-1902
23. a. Amsterdam 20 augustus 1902
b. 6 mensen
c. intrekking ontslag
d. De oudste der jongens werd ontslagen door patroon Coppens, omdat voor veertien gulden wel een betere te vinden zou zijn. De andere 6 jongens legden daarop het werk neer. Door bemiddeling van het afdelingsbestuur werd tevens hoger loon en minder werktijd geregeld. Staking was een sukses.
e. Bakkersbode, 6-9-1902
24. a. Amsterdam; 2 september 1902
b. 50 mensen
c. Intrekking van verlenging arbeidsdag van 8 naar 12 uur
d. Bij de cooperatie Amsterdamsche Arbeiders Maatschappij bestond al jaren een 8-urige arbeidsdag met 3 ploegenstelsel met hoog loon, fl. 17,=.
Op 2 september besloot de aandeelhoudersvergadering een tweeploegenstelsel in te voeren. Hierop ging het bakkerspersoneel in staking. Het bestuur, bestaande uit sociaal-demokraten en leden van vakverenigingen, trachtte onderkruipers te werven. De bezorgers, vnl. van de 'vrije' vereniging 'Nieuw Leven', hielpen het bestuur.
De staking ging verloren, ondanks hulp van het afdelingsbestuur. Enkele slachtoffers.
e. Bakkersbode, 13-9-1902; 27-9-1902
25. a. Amsterdam; september 1902
b. 2 mensen
c. Intrekking ontslag van de derde man
d. Patroon Snijders wilde één van de drie gezellen ontslaan. Om 7 uur 's avonds legden de twee het werk neer, nadat de patroon niet toegaf. Enkele minuten na de aanvang van de staking gaf hij meteen toe. Bovendien beloofde hij niet meer te vloeken.
e. Bakkersbode, 13-9-1902
26. a. Amsterdam; oktober 1902
b. 5 mensen
c. loonverhoging van fl. 1,=, fl. 2,= en fl. 3,=
arbeidstijdverkorting
d. Als gevolg van de akties voor het loonkontraakt was in oktober 1902 patroon Blok aan de beurt. Het bestuur belegde een vergadering met het personeel. Na weigering van de patroon besloten alle 5 gezellen te staken.
Staking was een sukses.
e. Bakkersbode, 11-10-1902

27. a. Amsterdam; 4 oktober 1902
b. 1 (uitgesloten)
c. intrekking van ontslag
d. Uit wraak over de gelukke staking (zie 26) ontslaat Blok de jongste gezel. Hij wilde algehele opruiming houden; de onderkruipers stonden te wachten om het werk over te nemen. Maar de andere 4 gezellen gingen niet tot staking over. Men richtte zich tot het publiek.
Besluit tot een arbitragekommissie, die zal onderzoeken of het ontslag terecht is.
e. Bakkersbode, 1-11-1902
28. a. Amsterdam; oktober 1902
b. onbekend
c. Verplaatsing van de afrekening van zaterdag op maandag
d. Broodbezorgers gingen in staking, nadat hun eis niet ingewilligd werd. Op een bijeenkomst op 22 november werd steun toegezegd van bezorgers van andere bedrijven en van N.A.-S. en P.A.-S. Staking werd beëindigd na dat schriftelijke overeenkomst door iedereen goedgekeurd werd.
e. Bakkersbode, 1-11-1902
29. a. Zaandam; 24 december 1902
b. 2 mensen
c. intrekking ontslag van een gezel kortere werktijden en beter eten
d. De zaak werd geschikt; ontslagen gezel werd weer in dienst genomen.
e. C.B.S. 1902
30. a. Haarlem; 1902
b. onbekend
c. intrekking van boete
d. Broodbezorgers kwamen 5 minuten te laat. Patroon strafte met inhouding van 1 uur loon. De lopers legden daarop het werk neer. Na een half uur gaf de patroon toe.
e. C.B.S. 1902
31. a. Zaandam; januari 1903
b. 4 mensen
c. onbekend
d. Na staking geeft de patroon toe en erkent tevens de vakvereniging
e. Bakkersbode, 23-1-1903
32. a. Amsterdam; januari 1903
b. onbekend
c. intrekking van ontslag
d. Een gezel kreeg ontslag op grond van het fiet dat hij te duur was. De afdeling proklameerde de staking.
Resultaat: 3 weken loon, geen aanstelling van andere gezel en nieuwe baan aangeboden door 'de Voorzorg'.
e. Bakkersbode, 27-1-1903

33. a. Amsterdam; 11 februari 1903
b. onbekend
c. intrekking ontslag
loonsverhoging met fl. 1,= en arbeidsduurverkorting tot 78 uur
d. Na ontslag van een gezelschap werd gestaakt. Na een week staking werden alle eisen ingewilligd én uitbetaling van het weekloon aan de stakers en betaling van de helft van de drukkosten
e. C.B.S. 1903, archief map 10.
34. a. Amsterdam; 7 april 1903
b. 500 mensen
c. staking naar aanleiding van de worgwetten van Kuyper.
d. O.i.v. het Comité van Verweer stakten ongeveer 500 bakkers.
e. Bakkersbode, 19-6-1903; 23-10-1903 (jaarverslag afd. A'dam).
35. a. Leeuwarden; 9 april 1903
b. 60 mensen
c. loonsverhoging fl. 2,= p.w.
afschaffing van nachtarbeid
d. Op initiatief van het Comité van Verweer stakten 60 bakkersgezellen.
De looneisen en afschaffing van nachtarbeid werden later ingetrokken.
Er bleven 25 slachtoffers over.
e. C.B.S. 1903
36. a. Haarlem; 8/9 april 1903
b. onbekend
c. naar aanleiding worgwetten
d. Op initiatief van het Comité van Verweer
37. a. Den Haag; 8/9 april 1903
b. onbekend
c. naar aanleiding worgwetten
d. Op initiatief van het Comité van Verweer.
38. a. Amsterdam; 22 oktober 1903
b. 29 mensen
c. uitbetaling van het loon op zaterdag
afrekening van de bezorgingsgelden op maandag
d. Staking uitgevoerd door broodbezorgersvereniging m.b.v. P.A.-S. Twee maffers deden niet mee. Staking gewonnen.
e. C.B.S. archief 1903 map 14
39. a. Haarlem; 5 februari 1904
b. 34 mensen
c. Intrekking ontslag van één gezelschap
d. Bondslid was ontslagen door meesterknecht. De patroon was bereid ontslag in te trekken, maar de chef hield voet bij stuk. Na drie vergaderingen in overleg met het hoofdbestuur van de bond, besloten alle gezellen tot staking.
Na 6 uur werd de eis ingewilligd.
e. Bakkersbode, 27-2-1904

40. a. Den Haag; 16 november 1904
b. 6 mensen
c. Intrekking schorsing
Aanschaf van klompen
d. Arbeiders van Zuid-Hollandsche Broodfabriek kregen opdracht om na 22 uur arbeid de vloer te schrobben. Het personeel eiste klompen, want het water was ijskoud. Allen werden geschorst.
's Avonds ging iedereen aan het werk. De eerste, die 's ochtends het werk geweigerd had, kreeg ontslag. De anderen legden daarop het werk neer. Na 20 minuten werd de eis ingewilligd.
e. Bakkersbode, 3-4-1904
41. a. Den Haag; februari 1905
b. onbekend
c. Intrekking ontslag 2 gezellen
d. Na moeilijkheden bij onderhandeling loonkontraakt, werden plotseling 2 gezellen ontslagen. Op een bijeenkomst van het gehele personeel en afdelingsbestuur werd besloten te staken. Dat ging aldus: de man, die vroeg moest aanvangen (17 uur), begon met de deegbereiding. Om half acht 's avonds, als al 6 balen meel tot deeg verwerkt zijn, kwamen de andere gezellen, die de patroon de eisen mededeelden. Deze weigerde op de eisen in te gaan. Hierop liep iedereen weg van de werkplaats.
De staking werd gewonnen.
e. Bakkersbode, 8-4-1905
42. a. Den Haag; 17 augustus 1905
b. 27 mensen
c. Intrekking ontslag van ovenist
d. Op 17 augustus kreeg een ovenist ontslag met 14 dagen opzegtermijn, nadat een week eerder al zo'n poging met dreiging van staking verijdeld was.
Nu werd er gestaakt. De patroon gaf toe, met een schriftelijk bewijs.
e. 'Nieuw Leven', september 1905
43. a. Den Haag; 25 februari 1906
b. 23 mensen
c. Intrekking ontslag
d. Bij 'Hus' werd zonder medeweten van de andere arbeiders één hunner ontslagen. Het bijna voltallige personeel verliet daarop de werkplaats. De baas gaf niet toe. Veel onderkruipers meldden zich uit alle delen van het land. De eisen werden daarop vermeerderd: minder werktijd op zaterdag, het horen van het personeel bij geschillen en verhoging van het loon voor arbeider Hoofd.
Op 3 en 4 maart werd de staking opgeheven. Zij was mislukt.
e. Bakkersbode, 31 maart 1906
Bakkersgezel, maart/april 1906

44. a. Den Haag; februari 1906
 b. onbekend
 c. Intrekking ontslag van een gezelschap
 d. Een gezelschap kreeg ontslag omdat hij 'ten uiterste getergd' een blik naar het hoofd van de meesterknecht smeed.
 Enkelen van het personeel legden daarop het werk neer, waarop herroeping van het ontslag volgde.
 e. Bakkersbode, 3-3-1906.

Enkele opmerkingen

Als we het overzicht bekijken, dan valt op dat Den Haag, maar vooral Amsterdam, het grootste aandeel in de stakingen hebben. Bij de stakingen in Amsterdam zijn een groot aantal waarbij 10 of minder mensen betrokken zijn. Want de afdeling van de bond heeft na de mislukte algemene staking de kleine bedrijven afzonderlijk aangepakt. Na 1904 is in Amsterdam niet meer gestaakt. De afdeling had zo weinig kracht, dat een nieuwe actie niet opgezet kon worden.

In de andere steden is er weinig gestaakt. In Haarlem zijn in totaal 5 stakingen geweest. Van deze vijf zijn er twee echo's van landelijke bewegingen, nl. in 1894 en 1903. Opvallend is dat in Rotterdam en Zaandam weinig gestaakt is.

Kijken we naar het resultaat van de stakingen en uitsluiting, dan krijgen we het volgende schema:

RESULTAAT van de STAKINGEN naar periode en naar aantal personen

	GEWONNEN		VERLOREN		GESCHIKT		ONBEKEND	
	'94-'01	'02-'07	'94-'01	'02-'07	'94-'01	'02-'07	'94-'01	'02-'07
arbeiders								
1 - 10	2	6	2	-	1	2	-	-
11 of meer	2	4	5	5	2	1	-	-
onbekend	2	5	-	2	1	1	1	-

Van de 44 stakingen zijn er 21 gewonnen, 14 verloren en 8 geschikt. Per periode (van 1894-1901 en 1902-1907) zijn er verschillen. Vanaf 1902 worden er relatief meer gewonnen dan verloren, dan in de periode vóór 1902. Opvallend is het aantal stakingen, dat als aanleiding een ontslag van arbeider of gezelschap heeft.

In het volgende staatje heb ik het aantal betrokken personen, de twee periodes én de gevolgde tactiek van staken bijeengebracht. A betekent dat de staking spontaan begonnen is en door arbeiders zelf geleid is. B geeft aan dat een staking spontaan begonnen is, maar dat daarna een buiten het bedrijf staand comité of bondsafdeling de leiding overneemt. De stakingen onder categorie C zijn die welke opgezet en geleid worden door een comité of bondsafdeling. D is onbekend.

	A		B		C		D	
	'94-'01	'02-'07	'94-'01	'02-'07	'94-'01	'02-'07	'94-'01	'02-'07
arbeiders								
1 - 10	1	2	3	1	1	3	-	2
11 - 50	2	2	-	3	1	1	-	-
51 of meer	-	-	1	-	4	4	1	-
onbekend	2	2	-	1	1	4	1	1

Blijven categorieën A en B in de twee perioden ongeveer gelijk gevuld, bij categorie C zien we een verschuiving optreden.

Vanaf 1902 worden meer stakingen geregeld. Er is echter nog een verschil, wat niet uit dit schema blijkt. Van 1894 tot 1903 wordt steeds beter overleg gepleegd met alle betrokkenen. Na 1904 worden de stakingen meer een zaak van de bestuurders van de vakverenigingen. De stakers moeten nl. de zaak in handen van de bestuurders geven. Het reglement van uitkering uit de kas geeft dat duidelijk aan.

Een ander opmerkelijk feit is dat werkelijk grote stakingen altijd geregeld moeten worden, door een comité zoals in 1894 en 1900, waar alle betrokkenen beslissen of door een federatie van allerlei vakverenigingen (in 1902). Grote stakingen of akties zijn in de periode 1894-1907 niet op de 'moderne' wijze vanuit de organisatie opgezet. Dat gebeurt in 1908 bij de stakingen tegen Hus.

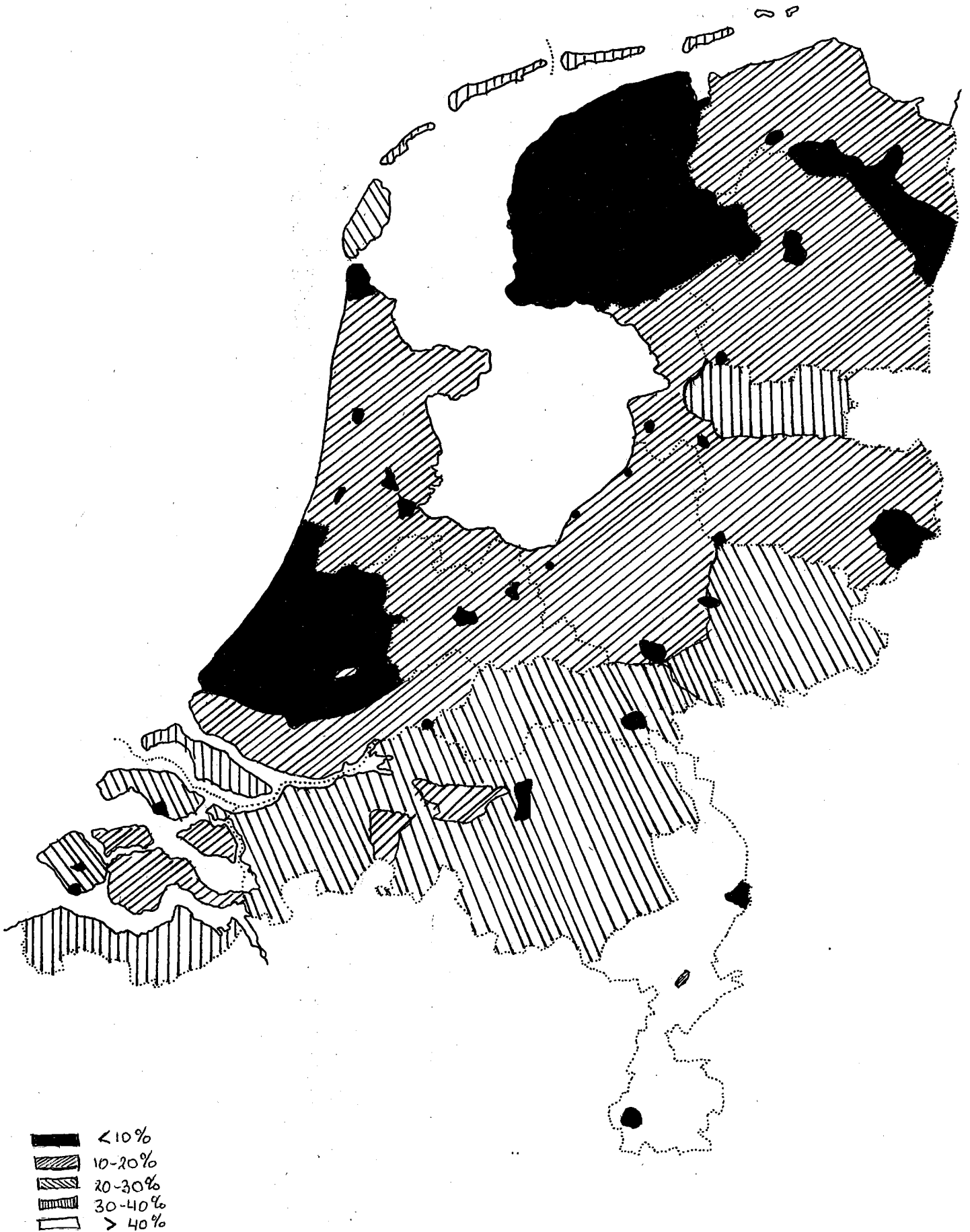
Overzicht van stakingen en uitsluitingen naar plaats, jaar en grootte

PLAATS	1894		1895		1896		1897		1898			1899			1900			1901			1902			1903			1904			1905			1906			1907			Totaal		
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C						
Amsterdam		2												2																						9	8	4			
's Gravenhage	1					1			2	1																										1	6	4			
Haarlem		4																																			2	3			
Rotterdam		1					1										1																				2	1			
Zaandam																																						2			
Leeuwarden																																						1			
Middelburg				1																																		1			
Totaal	3	2	1				2		2	1				2		1	2	2						6	4	2	1	3	4	1	1					13	19	12			

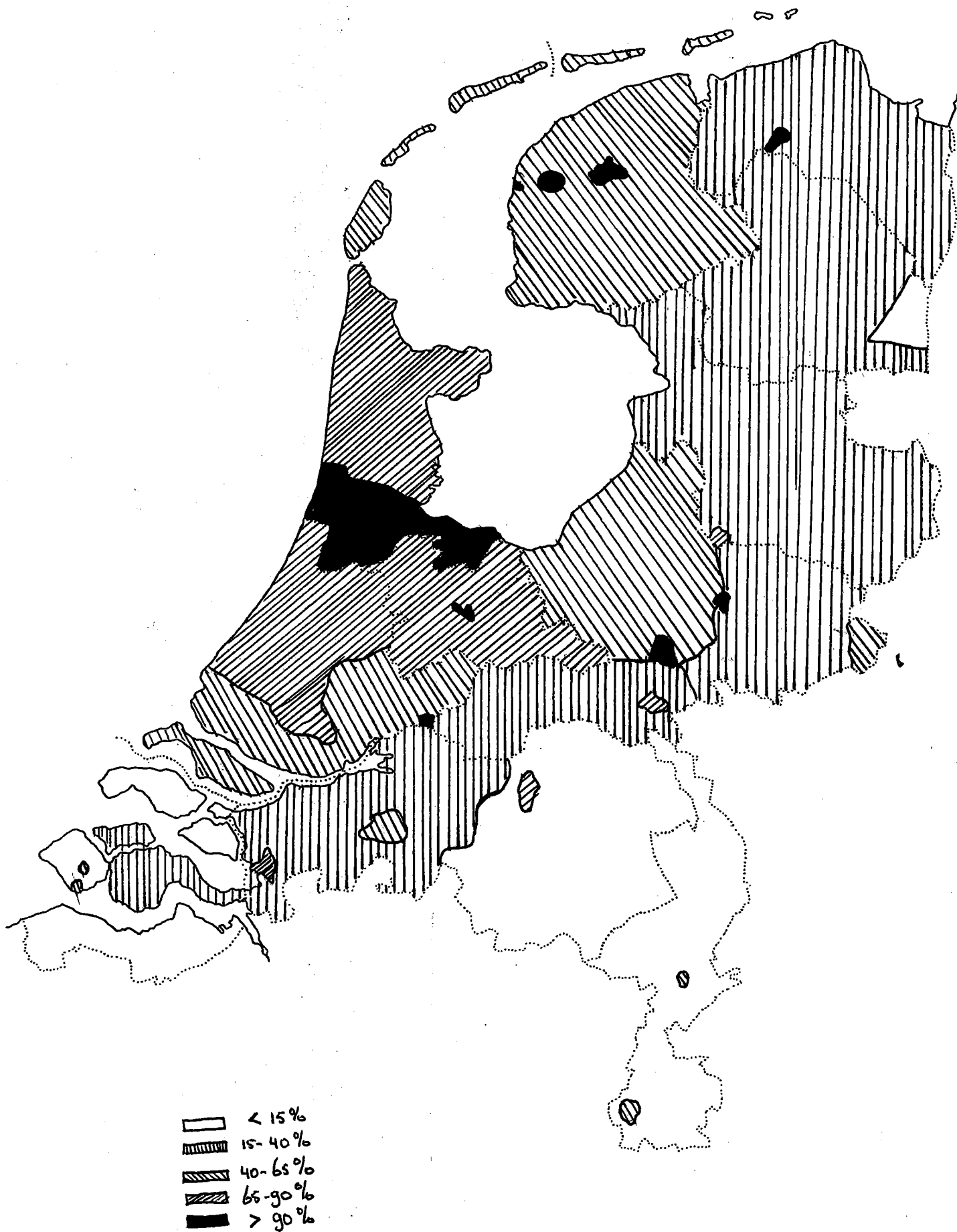
A ≤ 10 arbeiders
 B > 10 arbeiders
 G onbekend.

BILAGE II

Verhouding van het aantal alleenwerkende bakkers tot het
aantal personen die aan de broodbereiding deelnemen

Verhouding van het aantal op gewone dagen nachtarbeid verrichtende
bakkers tot het aantal personen die aan de breadbereiding deelnemen

Bilrage IV Ledentalen van de afdelingen. 1894 - 1908.

Afdelingen

Afdelingen	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908
AKKRUM, Organisatie			●—15—●												
AMSTERDAM, Wilskracht ('04)	900—	200—	214—	150—	●	190—	250—	300—	300—	150—	40†*	130—	●	122—	410
APELDOORN												18—	12†	20	
ARNHEM															
BEVERWIJK			16—	●											
BOLSWARD, Ontwikkeling			●—	15—	●										
DELFT			●—	40†											
DEVENPER						†									
DORDRECHT			●				44—	●	b						
ENSCHDE			27†												
GORINCHEM			12—	●—	15†										
GOUDA															
GRONINGEN															
GROUW			30—	●					74			20—	22—	30—	27—
HARLEM			15												
DEN HAAG			●—	†	45—	●	●	30—	40—	●	●	●	44—	38—	●
HEERENVEEN			●—	80—	80—	170—	100—	●	100—	●	●	●	49—	●	47—
's HERTOGENBOSCH			20												9—
DEN HELDER, Verb Zij Ons															
Streven			16—	30†									40†	●	13—
HILVERSUM															
HOORN, Ons Genoegen			●—	40—	●	●									
KAMPEN			●—	15											
KROMMENTIE															
LEEUWARDEN, Volharding			40 b												
LEIDEN, Verbetering Zij															
Ons Streven	140—	52—	55—	60—	50—	●	●	●	●	●	●	86—	80—	54—	67—
MIDDELBURG		●		12		●	—	●	†						64—
NIJMEGEN															92
ROTTERDAM, Loon naar Werk,															
Door Eendracht Verbetering															
AIKMAAR			●—	124†*	84—	125—	●	†*	30—	30—	70—	70—	140—	130—	150—
			25												220—
															233

Afdelingen 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906 1907 1908

SCHIEDAM
 UTRECHT, Eendracht Maakt
 Macht; Voorwaarts 60 — 40 — 40 — 30 — ● — ● — ● — ● — ● — ● — 52 b,*13 — 18 — 47
 VLAARDINGEN, E.M.M. 26
 VLISSINGEN ● †
 ZAANDAM, Voorwaarts 92 — 95 — ● — 100 — 39 — 80 — ● — ● — ● — 113 — 87 — 90 — 60 — 60 — 55 — 43
 ZUTPHEN 11 — 12 †

● - - - - - 20 — 22

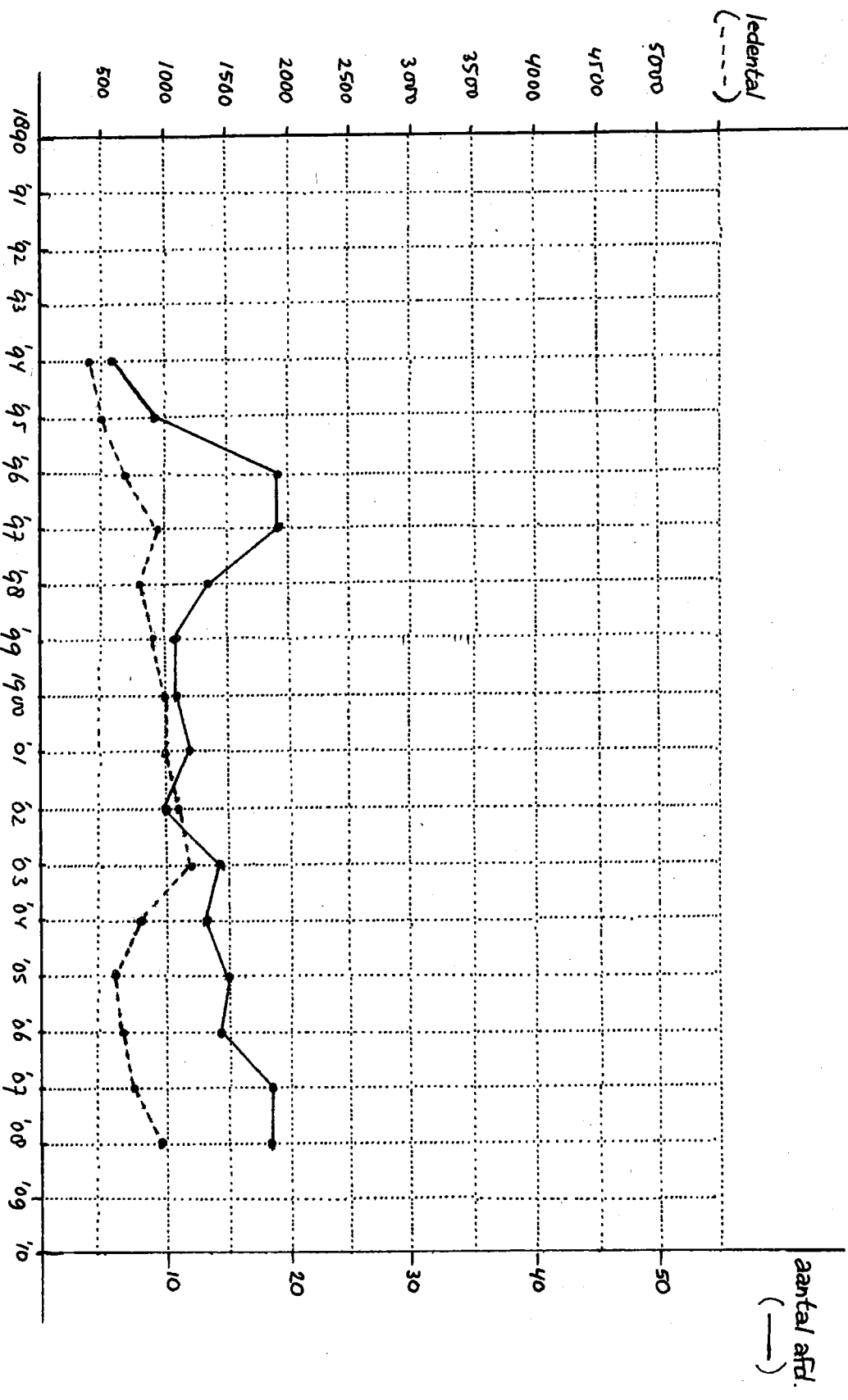
TOTAAL

Afdelingen 6 9 19 19 13 11 11 12 10 14 13 15 14 18 18
 Leden 400 500 700 950 800 900 1000 1000 1100 1200 800 630 690 748 992

De cijfers en ledentallen gelden per 31 december

BILAGE V AANTAL AFDELINGEN EN LEDEN IN GRATIEK

LEDENTALEN

BILAGE VI

VERSPREIDING AFDELINGEN 1894-1907

LITERATUURLIJST

De Amsterdamse Arbeidsbeurs, haar geschiedenis en haar werking.

z.p.; z.j.

H. Arends / C. Stuurop, De Ideologie van het N.A.-S. Werkstuk werkgroep ' Geschiedenis van het N.A.-S.' Amsterdam, 1977

Het Bakkersbedrijf te Amsterdam. Rapport uitgebracht door de commissie, benoemd door de gemeentelijke commissie voor het onderzoek van arbeidstoestanden en de Kamer van Arbeid voor de Voedings- en Genotmiddelen te Amsterdam. Amsterdam, 1903

Het Bakkersbedrijf te Amsterdam en elders. Overdruk uit het centraal verslag der arbeidsinspectie over 1925. 's Gravenhage, 1926

F. Becker & J. Frieswijk, Bedrijven in eigen beheer. Kolonies en produktieve associaties in Nederland 1901-1958. Nijmegen, 1976

S. Bleekrode, De brood- en meelfabriek te Amsterdam. Rotterdam, 1859 Overdruk uit het 'Nieuw Tijdschrift gewijd aan alle takken van Volkswlijt etc.'

J. van der Blom, Een bakkersjongen vóór vijftig jaar. Nummer 2 (eerste reeks) van 'de Bakkersboekjes van Zeelandia'. Zierikzee, z.j.

J. van der Blom, Het oude bakkersgildewezen. Nummer 6 (eerste reeks) van de 'Bakkersboekjes van Zeelandia'. Zierikzee, z.j.

J.P.A. te Boekhorst & S. Hooy, Afschaffing van Nachtarbeid, met een voorwoord van W. Havers, redakteur van de Bakkersbode. Den Haag, 1897

J.P.A. te Boekhorst, De toestand der broodbereiders in Nederland. Den Haag, 1899

K.D. Bosch, De Nederlandse beleggingen in de Verenigde Staten. Amsterdam, Brussel, 1948

P.J. Bouman, Het verlaten eiland, Schokland in 1859 ontruimd. Apeldoorn, z.j.

F. Braudel, Histoire et sociologie. in: F. Braudel, Ecrits sur l'histoire, pg. 97-123. Paris, 1969

I.J. Brugmans, De arbeidende klasse in Nederland in de 19^e eeuw. 1813-1870. Utrecht, 1967 (7^e druk)

I.J. Brugmans, Paardenkracht en Mensenmacht; sociaal-economische geschiedenis van Nederland, 1795-1940. Den Haag, 1961

M. Buschman, Uittreding van de Bakkersgezellenbond. Werkgroep 'Geschiedenis van het N.A.-S.'. Amsterdam, 1975

B. Bijholt, Geschiedenis der arbeidersbeweging in Nederland. Amsterdam en Nijmegen, 1894. (reprint Nijmegen, 1976)

Centrale Commissie voor de Statistiek, Overzicht der geschiedenis en werkzaamheid der vakverenigingen. Bijdragen tot de statistiek van Nederland nr. 4, Den Haag, 1896

Centrale Commissie voor de Statistiek, Statistiek der arbeidersverenigingen. Bijdrage tot de statistiek van Nederland, nr.1, Den Haag, 1894

Centrale Commissie voor de Statistiek, Statistiek der vakverenigingen van werklieden in Nederland, Bijdragen tot de statistiek van Nederland, nieuwe volgrees nr. 83 2 dln.. Den Haag 1907 en 1905

Centrale Commissie voor de Statistiek, Uitkomsten der beroepstellingen in het Koninkrijk der Nederlanden. 's Gravenhage, 31-12-1859; 31-12-1889; 31-12-1899 en 31-12-1909

[J.B. Christemeyer], Beschouwingen omtrent de broodzetting; in betrekking tot de verbetering van het Brood en de vermindering van broodprijs door Eenen Ambtenaar. Schoonhoven, 1845

[J.B. Christemeyer], Hoe kan het brood best toeberaid, en daarbij ten minsten prijze geleverd worden. Nadere opmerkingen betreffende deze vraag van den dag; door de schrijver der Beschouwingen omtrent de broodzetting etc. Schoonhoven, 1847

- Het daaghet in de bakkerswereld. z.pl., z.j.
Het dagelijks brood, 75 jaar Meel- en Broodfabriek, Amsterdam, [1930]
Direktie van den Arbeid, De arbeid van vrouwen en meisjes in het winkelbedrijf benevens eenige mededelingen omtrent dit laatste. 's Gravenhage, 1915
N. Elias, Sociologie en Geschiedenis. Amsterdam, 1971
A. van Emmenes, Een kritiek op de brochure Federatie van Vakverenigingen. Amsterdam, [1899]
J. Engels, De socialistische vakbeweging. Vanwaar? - Waarheen. Monnickendam, [1960]
Enquête betreffende werking en uitbreiding der wet van 19 september 1874 (staatsblad No. 130) en naar den toestand van fabrieken en werkplaatsen. Sneek, 1887
Enquête gehouden door de Staatscommissie, benoemd krachtens de wet van 19-1-1890. 20 delen, 1890-1894
J.C.A. Everwijn, Beschrijving van Handel en Nijverheid in Nederland. 3 delen. 's Gravenhage, 1912
J. Frieswijk, m.m.v. J. Van Meeuwen, Chronologie van het N.A.-S. en de vakbeweging in de jaren 1893-1907. Amsterdam, 1975
Gedenkboek, uitgegeven door het Nationaal Arbeids-Secretariaat ter gelegenheid van zijn 25-jarig bestaan. Amsterdam, 27-8-1918
T. van Gessel, De verhouding van de S.D.A.P. tot het N.A.-S. en de vakbeweging in het algemeen in de periode 1897-1906. Amsterdam, 1976
J. Giele, De Eerste Internationale in Nederland. Een onderzoek naar het ontstaan van de nederlandse arbeidersbeweging van 1868 tot 1876. Nijmegen, 1973
J. Giele, Spontane stakingen en arbeidersbeweging. Een discussiestuk. Amsterdam, 29-3-1976.
J. Giele, Arbeidersbestaan. Levenshouding en maatschappijbeeld van de arbeidende klasse in Nederland in het midden van de negentiende eeuw. in: Jaarboek voor socialisme etc, 1976 I, pg. 21-91
J. Giele, Willem Ansing en de oprichting van de S.D.V. in 1878. Brieven van W. Ansing aan Domela Nieuwenhuis in: Jaarboek voor socialisme etc. pg. 180-212
J. Giele & G.J. van Oenen, De sociale structuur van de Nederlandse samenleving rond 1850. in: Mededelingenblad, nr. 45 (mei 1974), pg. 2-32.
J. Goudriaan, jr, De doelmatigheid van de Amsterdamsche broodvoorziening. Amsterdam, 1922
I. Goudsmit, Gedenkboek ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van den Algemeenen Nederlandsche Bond van Arbeiders in het Bakkers-, Chocolate en Suikersbewerkingsbedrijf. Amsterdam, 1919
Groningen van de Nederlandsche Bakkersgezellenbond, Ontwaakt bakkers! 'T is meer dan tijd. Groningen, [1907/1908]
S. Groshans, Nachtarbeid der bakkers. Een woord aan alle ingezetenen van 's Gravenhage. Scheveningen, 1897
De Haagsche brood- en meelfabriek; een uitvloeisel van kwalijk begrepen volksbelang. Rotterdam, 1862.
Een halve Eeuw, gedenkboek van de Algemeene Nederlandsche Metaalbewerkerbond 1886-1936. Amsterdam, [1936]
G. Harmsen, Historisch Overzicht van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland. dl.1. Van begintijd tot het uitbreken van de eerste wereldoorlog. Nijmegen, z.j.
G. Harmsen & B. Reinalda, Voor de bevrijding van de arbeid. Beknopte geschiedenis van de nederlandse vakbeweging. Nijmegen, 1975

- D. Hartevelt, De Leidsche Broodfabriek. Hare oprichting, inrichting en werking. Haarlem, [1879]
- O.G. Heldring, Noodkreet over de belasting op het gemaal en den hoogen prijs van het brood. z.pl., 1845
- B.H. Heldt, Algemeen Nederlandsch Werklieden Verbond. 1871-1896 Leeuwarden, 1896
- J.J. 't Hoen, Op naar het licht. De Zaanstreek in de periode van de opkomst der arbeidersbeweging 1882-1909, Wormerveer, 1968
- P.J.A. ter Hoeven (red.), Breukvlakken in het arbeidsbestel, Alphen aan de Rijn, 1972
- P. van Horssen en D. Rietveld, De Sociaal Democratische Bond. Een onderzoek naar het ontstaan van haar afdelingen en haar sociale structuur, in Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis, nr.1, mei 1975, pg. 5-71, dl2 in. idem, nr.7, februari 1977, pg.3-54
- D. Hudig jr., Vakbeweging in Nederland (1866-1878). Amsterdam, 1904
- W.J.W. Huinink, Vergelijkende studie van de sterfte naar het beroep in Nederland en eenige andere Staten van Europa. Meppel, 1899
- Jaarboek, voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland 1976 I. Nijmegen, 1976
- Jaarboekje van de Nederlandsche Bakkersgezellenbond te Amsterdam. Amsterdam, 1905, 1906, 1907
- Jaarverslagen van de Algemeene Nederlandsche Bond van Arbeiders in het Bakkers-, Chocolate-, en Suikerbewerkingsbedrijf te Amsterdam. Amsterdam, 1907 e.v.
- Jaarverslagen van het Nationaal Arbeids-Secretariaat over de jaren 1895-1896, 1896-1897, 1897-1898, 1898, 1899 en 1900.
- G. de Jonge, Is Afschaffing van Nachtarbeid mogelijk. Amsterdam [1897]
- J.A. deJonge, De industrialisatie in Nederland tussen 1850 en 1914. Nijmegen, 1976
- F. Kerdijk, Brood wordt overal gebakken. Spreuken en zegswijzen over den bakker en zijn brood. Nummer 4 (tweede reeks) van De Bakkersboekjes van Zeelandia. Zierikzee, z.j.
- Van Korrel tot brood, Gedenkboek van het 40-jarig bestaan der Haarlemsche Brood- en Meelfabriek. Haarlem, 1906
- T. Korver, Déjà vu. in: de Gids 1976, nr.1 pg. 59-72
- J. van Kuyk, De broodzetting onnut, schadelijk, ongeoorloofd. Leiden en Amsterdam, 1852
- K. Marx, Das Kapital. Kritik der polilitischen Oekonomie. Erster und dritter Band. Berlin, 1973 en 1971.
- K. Marx, Resultate des unmittelbaren Produktionprozesses. Archiv sozialistischer Literatur. nr.17. Frankfurt, z.j.
- L.A. van Meerten, Over het brood en verordeningen dienaangaande, met het een en ander wegens verbeteringen in het bedrijf der bakkers, door .. Schoonhoven, 1852
- F. Messing, Werken en Leven in Haarlem (1850-1914). Een sociaal-economische geschiedenis van de stad. Amsterdam, 1972
- B. Meylink, Het broodbakkersbedrijf. Amsterdam. 1857
- Multatuli, Woutertje Pieterse, Amsterdam, 1974
- J. Muntendam, Loon naar Werken. Enkele sociale aspecten van het werk van J.C. van Marken. Deventer, 1971
- Het Nationaal Arbeids-Secretariaat in Nederland. Zijn ontstaan en werking. Amsterdam, februari 1895
- Notulen van het Reorganisatiekongres van het N.A.-S., mei 1901. [Amsterdam], [1901]

- Onderzoek, ingesteld door de Kamer van Arbeid voor de Voedings- en Genotmiddelen te Amsterdam omtrent de wijze, waarop de gemeentearbeidsbeurs zich meer zou kunnen aanpassen bij het broodbakkersbedrijf. Amsterdam, z.j.
- Onderzoek naar de Bedrijfstoestanden in de Nederlandsche Broodbakkerijen. Den Haag, 1911
- Ons Dagelijks Brood voorheen en thans, door D.H. in: de Economist 1869 (okt) en 1870 pg. 214-231.
- Onze Broodzetting, nuttig, voordelig, geoorloofd. Wederlegging der brochure 'De broodzetting, onnut, schadelijk, ongeoorloofd' Amsterdam, 1852
- J. Oudegeest, De geschiedenis der zelfstandige vakbeweging in Nederland. 2 delen. Amsterdam, 1926 en 1932
- H. Polak, Federatie van Vakverenigingen — een voorstel aan de georganiseerde en ongeorganiseerde arbeiders van Nederland door Henri Polak, voorzitter der A.N.D.B. Amsterdam, 1898
- P. Pool, Honderd jaren Voorzorg. Amsterdam, 1948
- Rapport omtrent het bakkersbedrijf te Zutphen, door de Enquêtecommissie naar vaktoestanden te Zutphen. Zutphen, 1903
- Rapport omtrent het broodbakkersbedrijf. Dordrecht, 1902
- Rapport der conferentie van het bestuur der Amsterdamsche Arbeiders Maatschappij en de Amsterdamsche afdeling van de Nederlansche Bakkersgezellenbond. [Amsterdam], 8-8 [-1902]
- H. Roland Holst-van der Schalk, Kapitaal en arbeid in Nederland. Bijdrage tot de economische geschiedenis der negentiende eeuw. Amsterdam, 1902. (reprint Nijmegen, 1971)
- O. Rühle, Illustrierte Kultur- und Sittengeschichte des proletariats, Deel I. Berlin, 1930
- A.J.C. Rüter, De spoorwegstakingen van 1903. Een spiegel der arbeidersbeweging in Nederland. Leiden 1935. (reprint Nijmegen, 1972)
- J. Saks, Kritische herinneringen. Nijmegen, 1977 (reprint)
- Statistiek van de Nederlandsche Fabrieks- en Amnachtsnijverheid. 1874
- Statuten der Brood- en Meelfabriek te 's Gravenhage. 's Gravenhage, 1865
- J.H. Stuyvenberg, Economische groei in Nederland in de negentiende eeuw; een terreinverkenning. in: P.W.Klein(red.), Van Stapelmarkt tot welvaartsstaat.
- De Toestand van de arbeiders in Friesland. [Leeuwarden], [1890]
- Tweede halfjaarlijkse verslag van de Rotterdamsche Broodbakkersvereniging Bijstand Zij Ons Doel. Rotterdam, april-oktober 1905
- T. van Tijn, Twintig jaren Amsterdam. De maatschappelijke ontwikkeling van de hoofdstad van de jaren '50 der vorige eeuw tot 1876. Amsterdam, 1965
- Uit het duister naar het licht, Gedenkboek van de Algemeene Nederlandsche Bond van Arbeid(st)ers in het Bakkers-, Chocolade- en Suikerwerkingsbedrijf. 1894-1934 [Amsterdam], 1934
- J.D. Veegens, Van Alphen, N. Reeling Brouwer, O.G. Van Swinden, Gevolgtrekkingen uit de Arbeidsenquête in het noordoostelijk deel des lands. Haarlem, 1893
- Een Vergeten Hoofdstuk. Blanke Slaven. Supplement op het historisch gedenkboek 'Een halve Eeuw' 1848-1898. Amsterdam, 1898
- L. de Visser, Herinneringen uit mijn leven. Amsterdam, 1939
- W.H. Vliegen, De dageraad der volksbevrijding. Schetsen en tafreelen uit de socialistische beweging in Nederland, 2 delen. Amsterdam, 1905
- W.H. Vliegen, Die Onze kracht ontwaken deed. Geschiedenis der Sociaal-democratische Arbeiderspartij in Nederland gedurende de eerste 25 jaren van haar bestaan, 3 delen. Amsterdam, z.j., z.j., en 1938.

J. de Vries, Amsterdam, Rotterdam, rivaliteit in economisch-historisch perspectief. Nummer 8 in de Fibulareeks onder auspiciën van de Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis. Bussum, 1965

T. van der Wal, Op zoek naar een nieuwe vrijheid, een kwart eeuw arbeidersbeweging in Friesland. 1870-1895.

J. Weijns, Bakhuis en broodbakken in Vlaanderen. Sint-Martens-Latem, 1963

H.J. Wilson, Het Brood, zijne geschiedenis, bereiding en vervalschingen. Een handleiding voor ieder die belang stelt in dit voedingsmiddel door Kampen, 1864

Een ernstig Woord tot de arbeiders en arbeidsters in brood en aanverwante bedrijven te Rotterdam. Rotterdam, 1909

Periodieken

Algemeen Handelsblad / Nieuwe Amsterdamsche Courant. 1838, 1872 en 1876

De Bakkersbanier, Orgaan van Bijstand Zij Ons Doel. Rotterdam, 1908

De Bakkersbode, Orgaan van de Nederlandsche Bakkersgezellenbond, Den Haag, Rotterdam en Amsterdam. 1895 - 1908.

De Bakkersgezel, Orgaan van de Zuid- en Noord-Nederlandsche Bakkersgezellen. Amsterdam, 30-9-1891 en 21-1-1895

De Bakkersgezel, Periodiek Propagandablad voor Onafhankelijke Vakorganisatie van Brood-, Koek- en Banketbakkersgezellen in Nederland. Den Haag 1905-1908

Correspondentieblad van het Haarlemsch Arbeiders-Secretariaat.

Haarlem, 1902-1903

Correspondentieblad van het Nationaal Arbeids-Secretariaat. Amsterdam, 1901-1905

Nederlandsche Bakkerscourant. Nieuws en Advertentieblad. Amsterdam, 1881, 1886, 1887, 1890, 1894, 1897, 1902, 1904 en 1911. (tot. 11 nummers)

Nieuw Leven, Orgaan van de propagandaklub van de afdeling Rotterdam van de Nederlandsche Bakkersgezellenbond. Rotterdam, 1905-1908

Recht voor Allen, Orgaan van de sociaal-demokratische partij.

Amsterdam, 1881-1895

Het Vaderland, Den Haag, 1869

Het Volk, dagblad voor de arbeiderpartij. Amsterdam, 1903

De Werkman, Orgaan voor arbeidersverenigingen. Amsterdam, 1869-1876

De Werkmansbode, Orgaan van het Algemeen Nederlandsch Werklieden

Verbond. Amsterdam, 1877-1882; 1889; 1890

Archieven

Archief van de Algemeene Nederlandsche Diamantbewerkerbond, 1894-1940 nummers 3013/4,5,6 en 3021/26

Archief van de Bakkersgezellenbond

1. Afdeling Amsterdam, mappen: 6,7,8,10,15,16,17,18,19,71,72,73,75, 87, en 122

2. Bijstand Zij Ons Doel, Den Haag